

Lesendabás

Frumvarp til laga um ágang búfjár árið 1929

Fróðlegt er að bera frumvarp til laga um ágang búfjár sem lagt var fram á Alþingi 1929 saman við ákvæði nügildandi laga um vörslu búfjár. Það frumvarp náði ekki fram að ganga en inntak þess á enn við. Það er löngu tímabært að setja í lög þá meginreglu að umráðamaður búfjár ábyrgist að það geti ekki gengið í annars land án heimildar.

Um ágang búfjár í sögulegu ljósi

Varsla búfjár hefur verið viðfangsefni laga hér á landi frá ómunatíð. Hin fornu ákvæði Grágásar og Jónsbókar fólu í sér ýmis ákvæði um ábyrgð eigenda á búfénaði. Í Grágás er t.d. lagt blátt bann við að reka fé í annars manns land. Þótt framkvæmd laganna væri um margt erfið í reynd urðu þau lífseig. Að undanskilinni réttarbót Eiríks konungs Magnússonar á Jónsbók 1294 er það ekki fyrir en á 8. og 9. áratug 19. aldar og svo aftur 1904 að reynt er að bæta úr ágöllum þessara laga að því er varðar „helgi lands og ágang búfjár“. Þó með litlum árangri. Á svipuðum tíma voru sett afdráttarlaus lög um vörsluskilyldu eigenda á búfénaði sínum í Noregi (1860) og Danmörku (1872).

Hér á landi er hin lögbundna krafa um vörslu búfjár mun minni en gilti til forna. Þróunin hefur ekki fylgt því sem orðið hefur í þeim löndum sem við helst berum okkur saman við, en þar gildir víðast skilyrðislaus krafa um vörslu eigenda á búfé sínu.

Lagafrumvarp um ágang búfjár frá 1929

Í ljósi vaxandi umræðu um lausagöngu búfjár er fróðlegt að skoða frumvarp til laga um ágang búfjár er lagt fram á Alþingi 1929 og svo aftur óbreytt 1930 að tilstuðlan Landsstjórnarinnar. Flutningsmenn voru Bernharð Stefánsson og Jörundur Brynjólfsson. Þetta frumvarp var um margt framsækið en náði því miður ekki fram að ganga.

Í nügildandi lögum um búfjárhald er hin almenna regla sú að lausaganga búfjár er heimil, en sveitarstjórnir geta skyldað umráðamenn búfjár til að hafa það í vörslu. Lögin fela ekki í sér almenn ákvæði til að koma í veg fyrir ágang búfjár, en það var einmitt markmið lagafrumvarpsins frá 1929. Í því ljósi eru skýringar í greinargerð þessa gamla lagafrumvarps áhugaverðar, en þar segir m.a. „... enda er það víst að rjettarmeðvitund manna er lifandi fyrir því að biða ekki skaða af öðrum bótaust. Hefir líka rjettaröryggi í þá átt verið trygt á flestum eða öllum sviðum nema þessu og lagað eftir nútíma ásigkomulagi. Tími virðist því til kominn að fylla í þetta skarð í löggjöfinni.“

Ennfremur segir að ljóst verði að vera „... hver væri skyldur að vakta sinn fjenað og bera alla ábyrgð á, að hann geri ekki öðrum skaða, eða með öðrum orðum, að gróður lands væri friðhelgur.“ Fleira er rakið, en „... af þessu ástandi hefir leitt, að ýmsir ofhlaða land sit, með það beinlínis fyrir augum, að fjenaður þeirra framfleytist á annars löndum“.

Sitthvað fleira er rakið til rökstuðnings því að brýn þörf sé lagabreytinga til að koma í veg fyrir að búfé gangi í annars land í óleyfi. Það sem torvelt væri að koma vörslu við vegna staðháttu væri víða unnt að leysa slík mál með því „... að menn gerðu með sér frjálsa samninga, byggðu á ákvæðum laganna. Væri þá markinu náð með lagasetningunni.“

Þannig gerir lagafrumvarpið

(gr. 12–17) ráð fyrir því að sá „er fyrir beit verður“ megi handsama þann búpening og færa eiganda þess og skal sá greiða fullt gjald fyrir kostnað. Ef sama búfé veldur aftur ágangi er heimilt að handsama það en gefa eiganda þess kost á að leysa það út gegn gjaldi og með veði í viðkomandi fénaði. Athyglisvert er að þessar greinar frumvarpsins eiga mikinn samhljóm í löggjöf t.d. Nýja Sjálands um vörslu búfjár. Þar skal raunar allt búfé utan girðinga eða annarra afmarkana handsamað. Lögin, sem eru frá 1955, heita Impounding Act (lög um handsömun búfjár) (<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1955/0108/latest/whole.html>) og fjalla fyrst og fremst um það hvernig skuli standa að því að hirða búfé sem sloppið hefur út vörslu.

Þetta gamla lagafrumvarp geymir einnig einfalt ákvæði um itölu í sameiginleg beitolönd, sem vert væri að gefa gaum. Það er á þá leið að heimta megi itölu frá hverjum notanda í slík lönd. Skuli þá hreppstjóri og úttektarmaður framkvæma itöluna og ábúendur greiða kostnað eftir afnotahlutföllum.

Horft til framtíðar

Meginákvæði íslenskra laga um vörslu búfjár eru í lögum um búfjárhald, sem síðast voru endurskoðuð 2013. Þar er það skilgreint sem lausaganga þegar búfé getur gengið í annars manns land í óleyfi. Vörsluskilylda er síðan skilyrðislaus krafa um að umráðamaður búfjár ábyrgist að búfé í umsjá hans sé haldið innan afmarkaðs svæðis allt árið eða tiltekinna hluta þess. Lögin setja ekki almenna reglu um bann við lausagöngu, en veita sveitarstjórn

heimild til að koma í veg fyrir ágang búfjár.

Nügildandi lög, sem heimila í raun landnot búfjáreigenda í annars landi í hans óþökk, eru andhverfa við þau sjónarmið að eignarrétturinn sé heilagur. Þau veita ekki það réttaröryggi sem gildir á öðrum sviðum, líkt og lagt var til grundvallar í ofangreindu frumvarpi til laga frá 1929.

Meginatriði þessa gamla lagafrumvarps eiga enn við, það er að eigandi beri ábyrgð á sínum fénaði og komi í veg fyrir ágang á eignarlönd annarra. Slíkt kann í mörgum tilvikum að vera einfaldara en virðist. Þannig má gera ráð fyrir að á mörgum svæðum myndu sauðfjáreigendur eiga auðvelt að leysa slík mál með samningum við aðra landeigendur ef þeir vilja nýta lönd þeirra. Eins er í mörgum tilvikum auðvelt að venja fé í haga og stýra því hvar það gengur. Hvað varðar afréttina þá eru þeir í flestum tilvikum afmörkuð beitarhólf og beit þar því ekki lausaganga. Víða þarf þó að friða öræfasvæði og hafa sum sveitarfélög náð slíkum markmiðum án girðinga, s.s. með því að hvetja bændur til að halda „öræfafé“ í heimahögum eða farga fé sem kemur fyrir á svæðum sem vernda þarf.

Á flestum sviðum íslensks þjóðfélags er eignarrétturinn lögvarinn. Lagafrumvarpinu frá 1929 var ætlað tryggja betur rétt landeigenda með því að lögfesta almenna reglu um að ekki megi nýta annars land án heimildar. Það á enn við meira en 80 árum síðar að brýn þörf er lagabóta til að fylla í þetta skarð.

Andrés Arnalds

REYKJAVÍK Sími: 414-0000 /// AKUREYRI Sími: 464-8600 /// www.VBL.is

VERÐLÆKKUN

SNAPP TAGGS

LAMBAMERKIN

NÚNA ER GÓÐUR TÍMI TIL AÐ TRYGGJA SÉR LAMBAMERKIN Á LÆGRA VERÐI

Verð kr. 29 án vsk.

Áprentun innifalin

RITCHEY TAGG
fyrir íslenskar búfénað

VB
LANDBÚNAÐUR ehf.
NB Agriculture Ltd.

www.VBL.is

REYKJAVÍK
Krókháls 5F
110 Reykjavík
Sími: 414-0000

AKUREYRI
Baldursnes 2
603 Akureyri
Sími: 464-8600